

Sokgenerációs következmények

Benedek Szabolcs: *Ez nem Amerika*

Helikon, 2022

Benedek Szabolcs új regénye illeszkedik azon könyveinek sorába, melyekben valós magyar történelmi események kulisszái között játszódó történetek szerepelnek. Ilyen volt a 2013-ban megjelent *Focialista forradalom*, a két évvel későbbi *A kvarcóra hét dallama*, vagy a 2019-es *Vörös, mint a vér*. A közismerten komoly történelmi érdeklődésű szerző új, *Ez nem Amerika* című regénye ezúttal nem is egy, hanem egyszerre három korszakban játszódik egy család három generációja férfitagjainak főszerplésével. Az 1940-es évektől egészen napjainkig (konkrétan a 2020–2021-es covidjárvány utáni időszakig) húzódo szálban a Becsey (majd Becsei és aztán újra Becsey) család tagjai keresik a saját és családjuk boldogulásának lehetőségeit nagy történelmi és kisebb, de hatásukat tekintve jelentős családi kataklizmák között. A színhely a vidéki és fővárosi Magyarország, amiről egy biztosan állítható, hogy az nem Amerika. Sosem volt és talán sosem lesz az. A regénycímmé emelt mondat újra és újra elhangzik a család tagjainak életében megforduló különféle szereplők szájából, annyiszor, hogy a regény vége felé közeledve már maga az olvasó is képes volna sommás ítéletként és magyarázatként kimondani. Ráadásul a legtöbbször olyan kontextusban kerül elő, ahol mint hely- és állapotmeghatározás pozitív. Az ötvenes évek végén a megyei bíróságot vezető frissen kinevezett új elnökelvtártól kezdve, aki az egyenes beszéd híveként mutatkozva, rátérve a lényegre mondja, hogy nem kertel, mert ez itt nem Amerika, egészen a harmadik Becsey évtizedekkel későbbi mondásáig, ahol egy motelszobáról és az annak ajtaját feltörő

dühös férjről van szó. De John Lennon halálát is azzal jelenti be a regény egy pontján a fiának a középő Becsei, hogy sajnós, lelőtték, de szerencsére itt, „nálunk ilyesmi nem fordulhat elő”, hiszen „ez nem Amerika”.

Ez a *valamihez képest* meghatározottság, a folyton-folyvást elkülönbözést rögzítő sommás ítélet is mutatja, hogy egy másfajta valóságban játszódik a regény. A három – nemcsak lineárisan, hanem epizodikus is – egybeérő korszak magyar valóságában. A Becsey család tagjai álmodnak és lemondanak, így dinamizálva zajlik az életük, kiegészítve azzal, hogy tetteiknek hol van, hol nincs következménye. Végső soron ez a bizonytalanság is okozza, hogy döntéseik (és ebbe a meg nem hozott döntések is beleértendő) sokszor esetlegesek. A regény eseményei közül azok mutatják igazán emberinek a vonásaikat, amikor nem számításból, hanem belső parancsra, morális indíttatásból cselekednek. A történet elején dr. Becsey Mihály jogász, aki a '30-as '40-es években komolyan exponálta magát, a világháború után vidékre költözik, lemond addigi életéről, mert úgy számít, hogy másféle világ kezdődik, és ő ebben a világban is (túl) akar élni. Emmával, a kevésbé ismert, de nagyvilági életet élő színésznővel kötött házassága egy közös alku, utóbbi is megállapodna, csendesedne. Becsey még a neve végén levő ip-szilont is lecseréli, így simul a kor rendjéhez, Emma pedig felhagy a színészettel, dajkaként, majd újságosként dolgozik, szerepelni csupán egyszer fog, 1956. október 23-án, de akkor is csak rövid ideig. Becsei ez utóbbi epizód miatt, mert úgy véli, ebből baja származhat a családnak, elfogadja

a vérbírói feladatokat, és ahogy a regény szenvtelenül leírja, „ha kellett, börtönbe záratott, ha kellett, akasztatott. Többnyire oda se nézett, amikor aláírta az ítéleteket.” Egy szem gyerekek, Árpád, már a jól kijárt káderösvényen sétálhat a karrierjében, ám ez a karrier is messze kerül a vágyottól, költő helyett pártos újságíró lesz, majd főszerkesztő egy fel igazán sosem futó irodalmi lapnál. A harmadik Becsey már a rendszerváltozás idején lesz nagykorú, karrierje – szerencséjére – nem függ a család múltjától, a lehetőségek korlátlanok, rockzenekarával, a *Halolajjal* (a regény fejezeteinek elején, mottóként, ennek a fiktív zenekarnak fiktív dalszövegeiből áll egy-egy idézet) mindazt eléri, ami egy ekkora országban elérhető, de személyes és családi élete kudarc. A három generáció képviselői sok tekintetben különböző utat járnak be, abban viszont azonos mintát követnek: az, hogy főszereplők legyenek a saját életükben, és potenszen léphessenek fel benne, valami külső tényezőhöz van kötvé. Mihály és Árpád élete a rendszernek, Becsey Marci pedig – többek közt – a saját testének, áttételesen a saját vágyainak van kiszolgáltatva. A regény komoly belső invenciója, hogy miközben bizonyos értelemben generációról generációra egyre sikeresebbek a Becsey család tagjai, kudarcaik és tragédiáik egyre személyesebbek, és egyre kevésbé lehet azokban a személyes felelősséget eltagadni.

A regényben, hasonlóan a már említett Benedek-szövegekhez, komoly történelmi tudás halmozódik fel. Ez az esetek többségében segíti, támogatja az olvasást, bizonyos helyeken viszont ellenkezőleg hat. A pergő párbeszédembe, a pontos és érzékletes leírásokba jól illeszkednek a történelmi magyarázatok. Amikor azonban ezek a szövegrészek (több esetben pusztán listázások) túltengenek, megterhelik a szöveget. Amilyen életszerű például annak az ikonikus időszaknak a leírása, amikor a rendszer végnapjaiban magyarok ezrei mentek, mert mehettek végre Bécsbe a szabadság levegőjét szívni (illetve hűtő- és

egyéb gépeket venni), annyira feleslegesen terheli ezt a szerző azzal, hogy beiktat pár mondatot Bécs történelmi leírásából Mátyástól Napóleoniig. Ugyanez igaz arra a szerzői eljárásra, melyben a zene-, illetve abból is főként Beatles-történelmi információkat használ. Ha egyszer történik, szellemes gesztus a szerzőtől saját könyvét játékba hozni, és hivatkozni egy bizonyos Benedek Szabolcs Beatles-könyvére. Sajnos másodjára már inkább maníros, ahogy túlzás eleve a sok Beatles-példa, mert – nem vitatva a zenekar történelmi és egyéb jelentőségét – egy kilencvenes évek elején induló rockzenekar azért számos egyéb mintát is tudhatott találni magának.

A kisebb és nagyobb alkuk, árulások, lemondások és feladások regénye az *Ez nem Amerika*, ahol a cselekedetek következményei nem mindig azonnal hatnak és hatnak vissza. Benedek Szabolcs úgy mozgatja a figurákat a jelenben és a múltban, hogy minden szint egyszerre jelenvalónak tűnik, ezt segíti az a regényszervezés, amiben változtatva kapjuk a három főszereplő történeteit. Éppen ezért tartom feleslegesnek, amikor a regény bizonyos pontjain a narrátor mintegy kiszól az olvasóhoz, hogy elmondja egy adott helyszínről, hogy az majd miként fog funkcionálni más történelmi korszakban: „Hogy a történet kerek legyen, eláruljuk, hogy a rendszerváltást követően...” – írja egy helyen, feleslegesen. Ráadásul a regény jelen idejében a már középkorú Marci mellett ott van, hiszen él még az apa, Árpád, akinek a karaktere valamiféle hidat is képez a két másik szereplő között. Egyfajta átmenetet, a Kádárkor '70-es, '80-as éveinek szürkeségét is magán (és magában) hordozó generáció képviselőjeként. Ő az, aki a szülői szeretet valódi megnyilvánulásait majd csak szülei halála után tapasztalja meg (édesanyja halála után találja meg azt az albumot, melybe az ő cikkeit, írásait gyűjtötte az anyja anélkül, hogy erről valaha is szót ejtett volna), és ő az, aki a regény végén megszólítja a fiát, hogy szeretné meghallgatni. Mintha a mintákat, a hozott sorsot

mégis csak felül lehetne írni – és mivel a regény záróképe az, hogy a két generáció „mintha egymást támogatnák, összekapaszkodva” halad valamerre, erre, legalábbis a regény szerint, mutatkozik esély.

A regény mindeközben igazságot is szolgáltat. Ítéletmondása nem egyszerűen egy döntés, végképp nem deklamáció. A számító és helyezkedő ember, aki mások élete felől dönt, tulajdonképpen épp a saját életét nem tartja kezében, ez az ő – jogos – büntetése. A másokat kihasználó, a siker érdekében bármit, a siker tudatában még annál is többre (például egy borzalmas, csoportos erőszakként is értelmezhető tettben való részvételre) képes ember büntetése a teljes kiszolgáltatottság, a valódi kapcsolódásra, együttlétre való képesség hiánya. Mindezeket keretbe teszi az állandó, sok helyen rettegéssé fokozódó, sokszor jogos félelem. De azt is megmutatja a regény, hogy hol és miként lehetséges jó

döntéseket hozni: amikor a döntésekben az anyagiaknál magasabb rendű érdekek vagy mások érdeke kerül előtérbe. Emma forradalmi szereplése vagy Árpád lapszerkesztői munkája, különösen a fiatal tehetségek lehetőséghez juttatása ilyen alkalmak. Ezek is ítéletek, Benedek Szabolcs ezekben az epizódokban jelzi, hogy hőseinek sorsában mindig ott van a jóra való lehetőség. A következmények ugyan nem mindig közvetve érkeznek, vagy nem mindig lesznek nyilvánvalók, de léteznek és meghatároznak. Amikor összeáll egy emberi élet teljes – írói szemmel láttatottan teljes – története, a minták megmutatkoznak. Ugyanez igaz, ha a személyestől a nagyobb közösségek felé tágitjuk a figyelmet: az elmúlt magyar évtizedek történései, jelenségei sok fontos, ma hasznosítható információt hordoznak. És ha a história, ahogy mondják, *magistra vitae*, akkor Benedek Szabolcs új regénye minimum tanársegéd.

Nagygéci Kovács József